

Академичната социология в УНСС: генезис и сравнителна перспектива

Мария Стоянова*

Резюме: В статията е направен анализ на институционализацията на академичната социология в УНСС и е представена нейната сравнителна перспектива в академичното социологическо пространство в България върху основата на 40-годишния опит на катедра „Икономическа социология“ в обучаването на студенти по социология. Приложен е социологическият подход за представяне на 4 поколения социолози и икономисти (основателите, приемниците, генераторите и надеждите), които в социалното време (и историческо, и биографично) са направили възможно създаването и съществуването на специалността, катедрата и нейните възпитаници и са допринесли за развитието на академичната социология в България.

Ключови думи: институционализация, академична социология, социологически подход, обучение по социология.

JEL: I21, I23, Z10, Z13.

Увод

Съзнавам, че да се направи анализ на институционализацията на академичната социология в УНСС чрез проследяване историята на катедрата и специалността е сериозно научно предизвикателство и отговорна задача.

Далеч съм от мисълта и претенцията, че мога да представя всичко случило се през изминалите 40 години от нейното създаване, както и че мога да отговоря на множество въпроси, свързани с трансформациите в нея и специалностите, с подбор на преподавателите и тяхното професионално и кадрово развитие, позиционирането на катедрата в УНСС, в академичните среди, занимаващи се със социология и социологически изследвания, както и спрямо другите университети, обучаващи студенти и докторанти по социология.

Иска ми се чрез **конкретна фактология** да мога да отворя няколко „прозореца“ пред представителите на различните поколения социолози и икономисти и пред всички, които търсят, изследват и тълкуват пресечните точки между различните научни пространства на социологическото познание, преподавано в различни университети в България в различно време, както и между начините за разбиране и обясняване на реалностите и на света, в който живеем и в който по някакъв начин участваме. В контекста на посланието на Питър Бъргър, че *нещата не са такива, каквито изглеждат, нито такива, каквито ни се иска да бъдат, а са такива, каквито са*, ми се иска да съумея да спазя социологическата традиция, да уловя и изследвам именно *„нещата такива, каквито са“* – обективно, да запазя *спокой-*

* Мария Стоянова е доктор, доцент в катедра „Икономическа социология“ на УНСС, e-mail: m.stoyanova_53@abv.bg

ствие и аристократизъм на духа, оставайки страничен наблюдател.

В същото време си позволявам да изразя убеждението си, че ние, социолозите, освен строги и безпристрастни учени, сме и хора, притежаващи онази чувствителност, която ни помага освен да изчисляваме, да разбираме случилото и случващото се, и да го интерпретираме. Споделям мнението, че социологията винаги е свързана със ситуациите, личностите и тяхната интерпретация. Именно затова е напълно естествено ние, социолозите, да подхождаме към своите обекти на изследване не само и не единствено чрез утвърдения изследователски инструментариум, но и чрез силата на своето въображение, на онази своеобразна чувствителност да вглупаме индивидуалните факти и да пречупваме през собствената си призма средата и времето, в които живеем и работим.

В духа на приемствеността на познанието нека си припомним Емил Дюркем, според който *социологията разширява полето на нашите действия, като ни отклонява от безсмислените и безплодни начинания, вдъхновени от вярата, че е възможно да променим социалния ред без да държим сметка за навиците, традициите, мисловното устройство на човека и обществата*. В подобен контекст Питър Бъргър допълва, че *преподаването на социология е оправдано, доколкото едно свободно образование се предполага да е нещо повече от проста етимологическа връзка с интелектуалното освобождаване... ние твърдим, че е проява на цивилизованост на ума в нашата епоха докосването до особено модерната, особено съвременната форма на критическо мислене, която наричаме социология*.

Едно от първите правила на социологията е да се познават *другите хора и техните светове*. Това по-конкретно означава да се приема като напълно естествен и нормален факт съществуването на Другостта, на различието. Именно в този

контекст е представена катедра „Икономическа социология“ като еманация на академичната социология в УНСС, но в сравнителна перспектива и като част от социологическото академично пространство, в което се включват още 4 катедри в България (София, Благоевград и Пловдив) – с различни модели и разбиране за обучението по социология, придържане към различни парадигми и спазване на различни правила. Те са различни, но сравними (Серафимова, 2014). Историята на катедра „Икономическа социология“ и предоставената актуална информация от настоящите ръководители на тези катедри потвърждават напълно споделената теза¹.

1. КАТЕДРА „ИКОНОМИЧЕСКА СОЦИОЛОГИЯ“ – с 40-годишен принос за развитието на академичната социология в България

1.1. Предпоставки за развитието на академичната социология в България

Основните предпоставки за развитието и за напредъка на академичната социология в България се свързват с провежданата в края на 60-те и началото на 70-те години на миналия век партийна и държавна политика за организация и ускоряване на социологическите изследвания в нашата страна (Пачев, Т., 2006, с. 14)². В изпълнение на тази политика през 1968 г. се създава Институтът по социология при БАН, започват да се разработват първите мащабни социологически проекти под ръководство-

¹ Информацията е предоставена от настоящите ръководители на катедри по социология в България доц. г-р А. Нончев – УНСС, проф. г.с.н. Т. Чавдарова – СУ „Св. Климент Охридски“, доц. г-р М. Серафимова – ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, доц. г-р С. Пенкова и проф. г.с.н. Ив. Чалъков – ПУ „Паисий Хилендарски“; доц. г-р М. Канушев – Нов български университет (29-30 ноември 2015 г.).

² Решение на Политбюро на ЦК на БКП от 18 юни 1967 г. – „За организацията на социологическите изследвания у нас“.

то на първия директор на института – проф. Живко Ошавков (превърнали се по-късно в интелектуална база за обучението и за професионализацията на няколко генерации социолози); осъществява се подготовка на кадри (млади научни работници и преподаватели) чрез изпращане на 6-месечна специализация по социология на млади надеждни научни работници и преподаватели; поставя се началото на академичната социология чрез създаването на първите две специализации по социология (през учебната 1969 – 1970 г.) и първите катедри за администриране обучението на студентите през 1975 и 1976 г. съответно във ВИИ „К. Маркс“ и в СУ „Климент Охридски“. За кратък период от време се създават различни институции за разработване, организация и провеждане на социологически изследвания, необходими за управлението на страната, като Института по профсъюзни проблеми, Научноизследователския институт на младежта, секцията „Социология на труда“ към Института по труда, Института по културата, информационно-социологически отдели, изследователски лаборатории по социология и психология към държавни предприятия. През 1968 г. се основава първото академично социологическо списание в България „Социологически проблеми“, което се издава от Института по социология към БАН съвместно с Българската социологическа асоциация, малко по-късно се появява и списанието „Социологически преглед“. Първите главни редактори са съответно проф. Живко Ошавков и проф. Минко Минков. Важно е да се отбележи също, че силен тласък за развитието и институционализацията на българската социология дава VII световен конгрес, проведен в България (гр. Варна) през 1970 г., който утвърждава нейното международно признание.

Посочените събития (и не само тези) се явяват **предпоставки** не само за развитието на **академичната социология**, а преди всичко – за българската социологическа на-

ука и за социологическите изследвания като цяло у нас. Необходимо е да се подчертае, че особени заслуги за всичко случило се със социологията в края на 60-те и началото на 70-те години на миналия век се дължи на интелектуалната мощ, морала, ентусиазма, гръзновението и отдадеността на представителите на неголямата социологическа общност в България по това време. Тази общност е институционално представлявана от Българската социологическа асоциация (създадена още през 1959 г.), както и от секция „Социология“ при Съюза на учените в България (1944 г.). Именно от тези среди се обособява академичната общност на преподавателите по социология у нас.

Институционализацията на преподаването на академичната социология стартира от края на 60-те и началото на 70-те години на миналия век и извървява нелек и нееднопосочен път на развитие. Началото е поставено чрез преподаване на общи курсове по социология в различни висши училища и пред различни специалности; създаване на специализирани катедри и на специалности в тях; разработване на учебни планове и програми (учебна документация) с различна теоретична и практическа ориентация; спазване на държавните изисквания за приемане и за обучаване на студенти по социология; осъществяване на специализации и възпроизвеждане на собствени кадри социолози за всички сфери на общественения живот у нас.

След 1989 г. университетската социология продължава да се развива чрез децентрализация на институционално равнище и чрез търсене на адекватност с потребностите на пазара на труда.

1.2. Академичната социология в УНСС в сравнителна перспектива

В УНСС академичната социология намира своето място още през 1968 г. В специалностите на Общикономическия факултет (ОИФ) – „Политическа икономика“, „Финанси“, „Икономика на труда“ и „Планиране

и прогнозиране“, за първи път се преподава учебна дисциплина по Обща социология с лектор проф. г-р Минчо Семов.

През учебната 1969-1970 г. се създават първите специализации по социология във ВИИ „Карл Маркс“ (сега УНСС) и СУ „Климент Охридски“. В УНСС специализацията се формира към специалност „Политическа икономия“ и се нарича профил „Социология“. В него специализират в 3-и и 4-и курс студенти от специалност „Политическа икономия“. Избралите тази специализация освен Обща социология, слушат лекции и полагат изпити по следните специализиращи учебни дисциплини: Социология на икономиката с преподавател проф. г.у.к.н. Ташо Пачев, Демография – проф. г.у.к.н. Минко Минков, Социална психология – проф. г-р Минчо Драганов и Методология и методика на емпиричните изследвания – проф. д-н Иванка Съйкова.

Този факт е естествен резултат от качествения скок, който извършва в развитието си социологията в България в периода след 1968 г. В продължение на 20 години в този профил са дипломирани 339 социолози – икономисти.

Катедра „Икономическа социология“ (Колев, 2006, с. 45-46; Пачев, 2005, с. 134-143; 2006, с. 14-18; Стоянова, 2003, с. 19-23; 2005, с. 83-102; 2006, с. 18-45) **е създадена през 1975 г.**, като първоприемник на секция „Социология“ към катедра „Политическа икономия“. Позиционирана е в рамките на ОИФ. През периода **1984-1986 г.**, поради конкретна конюнктура и извършване на структурни промени в УНСС, с решение на Академичния

съвет става обединяване на катедра „Икономическа социология“ с катедра „Педагогика“. Извършва се **първата промяна** в наименованието на катедрата – **„Социология и педагогика“**. Новата катедра съществува с две структурни звена – секция „Социология“ и секция „Педагогика“. През учебната **1985-1986 г.** катедрата е разделена на **две самостоятелни катедри**: катедра „Икономическа социология“ и катедра „Педагогика и психология“. Периодът **1991-1994 г.** очертава **втора промяна** в наименованието на катедрата. С решение на АС от 1991 г. катедрата приема ново име – **департамент по „Социология и политически науки“**. В департамента функционират две секции: секция „Икономическа социология“ и секция „Политология“. През учебната **1994-1995 г.** става разделяне на департамента на две катедри: катедра „Икономическа социология“ и катедра „Политология“. От **1995-1999 г.** катедра „Икономическа социология“ е отново самостоятелна катедра. През периода **2004-2008 г.** се извършва **трета промяна** в наименованието и състава на катедрата. С решение на Академичния съвет от 09.02.2005 г., катедра „Психология и педагогика“ влиза в състава на катедра „Икономическа социология“. Обединената катедра е с ново име – **„Икономическа социология и психология“**. От **2008-2011 г.** с решение на Академичния съвет се извършва **четвърта промяна** в наименованието на катедрата – катедра „Икономическа социология и психология“ е преименувана в „Икономическа социология“ (вж. таблица 1).

Таблица 1. Хронологична снимка на катедра „Икономическа социология“ през периода 1975-2015 г.

1968-1969 г.	Създаване на секция „Социология“ към катедра „Политическа икономия“. Ръководител на катедрата е акад. Жак Натан. Ръководител на секцията – доц. г-р Ташо Пачев.
1975-1984 г.	1975 г. – създаване на катедра „Икономическа социология“ Първ ръководител: проф. г.у.к.н. Т. Пачев (1975-1990). Научни секретари последователно са: ст.ас. Благой Колев (1975-1976), гл.ас. П. Ценов, гл.ас. Д. Варзоновец и доц. г-р Кольо Рамчев.

1984-1986 г.	Катедра „Социология и педагогика“ Общата катедра се ръководи от проф. д.ик.н. Ташо Пачев и научния секретар доц. г-р Кольо Рамчев. С решение на АС става обединяване на катедра „Икономическа социология“ с катедра „Педагогика“. Съществува с две структурни звена – секция „Социология“ с ръководител доц. г-р Благой Колев и секция „Педагогика“ с ръководители доц. г-р Науден Димитров и по-късно проф. г-р А. Никол
1986-1990 г.	Катедра „Икономическа социология“ – ръководител проф. д.ик.н. Ташо Пачев и научен секретар доц. г-р К. Рамчев (1981-1990). През учебната 1985-1986 г. катедрата е разделена на две самостоятелни катедри: катедра „Икономическа социология“ и катедра „Педагогика и психология“.
1990-1991 г.	Катедра „Икономическа социология“ – ръководител доц. г-р Благой Колев и научен секретар гл.ас. Андрей Нончев.
1991-1995 г.	Департамент по Социология и политически науки Ръководител на департамента е доц. г-р Кольо Рамчев, научен секретар – гл. ас. Андрей Нончев (1991-1994). През учебната 1994-1995 г. с решение на АС департаментът е разделен на две катедри: катедра „Икономическа социология“ с ръководител доц. г-р Благой Колев и катедра „Политология“ с ръководител доц. г-р Георги Янков.
1995-1999 г.	Катедра „Икономическа социология“ Ръководител е доц. г-р Благой Колев. Научен секретар – гл.ас. г-р Вря Стоилова (1995-1998).
1999-2004 г.	Катедра „Икономическа социология“ Ръководител на катедрата е проф. г-р Благой Колев Научен секретар – доц. г-р Мария Стоянова
2004-2008 г.	Катедра „Икономическа социология и психология“ С решение на Академичния съвет от 09.02.2005 г., катедра „Психология и педагогика“ влиза в състава на катедра „Икономическа социология“. Ръководител на катедрата е проф. г-р Благой Колев и научен секретар доц. г-р Мария Стоянова.
2008-2011 г.	Катедра „Икономическа социология“ С решение на Академичния съвет от 2008 г. катедра „Икономическа социология и психология“ е преименувана в „Икономическа социология“. Ръководител – проф. г-р Б. Колев , научен секретар доц. г-р М. Стоянова (1999-2011 г.). През периода 2011-2015 г. доц. г-р М. Стоянова става зам. декан по НИД на ОИФ и продължава втори мандат – 2015-2019 г.
След 2011 г.	Катедра „Икономическа социология“ Ръководител катедра е доц. г-р Андрей Нончев. Научен секретар – доц. г-р Донка Никова (2012-2013) , а от 2014 г. – гл.ас. г-р Михаела Мишева.

Трансформациите в структурата и в академичния състав на катедрата рефлектират и върху специалността, в която се обучават студенти по социология. Хронологичното ѝ развитие е представено в таблица 2 (Стойанова, 2003, с. 1-2; 19-23).

Специалността възниква през **1969 г.** като профил „Социология“ към специалност „Политическа икономика“. През **1990 г.**, с решение на Академичния съвет от 27.04.1990 г. се създава специалност „Икономическа социология“. Специалността е спонсорирана от ДФ „Георесурс“, с която УНСС подписва договор за спонсорство на 20.05.1990 г. Още същата учебна година – 1990-1991 г., е приет първият випуск студенти. **През 1997 г. специалността е преименувана в „Социология“** с решение на АС от 23.07.1997 г. и в съответствие с ПМС №86 от 12.03.1997 г. за утвърждаване на Държавния регистър на образователно-квалификационните степени по специалности във висшите училища. Съгласно Класификатора на областите на висшето образование и професионалните направления (ПМС №124 от 24.06.2002 г.) специалност „Социология“ попада в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата. През периода **1997-2002 г.**, успоредно със специалност „Социология“, съгласно решение на АС от 1998 г. в катедра „Икономическа социология“ се създава **нова специалност – „Икономика“**, със специализация по „Икономическа социология“. От учебната **2004-2005 г.** преименуваната катедра „Икономическа социология и психология“ приема да обучава студенти в две специалности и две специализации: **„Социология“ и „Икономика“** със специализация по „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“. С решение на АС от **2006 г.** двете специализации прерастват в две специалности – „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“. През периода **2006-2009 г.** катедрата обучава студенти в две професионални направле-

ния и **три специалности** – „Социология“, „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“. През 2006 г. катедра „Икономическа социология“ кандидатства за начална програмна акредитация на професионално направление 3.8. Икономика, специалност „Икономическа социология“. За специалност „Икономическа психология“ това не е направено. Поради липса на акредитация през 2009 г. специалността има нулев прием и с решение на Академичния съвет е закрыта и остават 2 специалности – „Социология“ и „Икономическа социология“. През **2012 г.** специалност „Икономическа социология“ е преименувана на „Икономическа социология и психология“. През **2015 г.**, в годината на честване 40-годишния юбилей на катедрата, специалностите, по които се обучават студенти, са две: „Социология“ и „Икономическа социология и психология“.

*Хронологична снимка
на специалностите в катедрата
през периода 1969-2015 г.*

Годишният планов прием на студенти по специалностите в бакалавърска степен варира между 50-60 студенти за специалност „Социология“ и между 40-50 студенти за „Икономическа социология и психология“. Магистърските програми са три: „Социология“ със специализация „Приложна социология“, „Икономическа социология“ със специализация „Социология на бизнеса и управлението“ и „Европейска социална политика и социална работа“. Средногодишният прием е между 15-20 студенти. Общият брой на докторантите е 26, от които 19 са защитили и 7 са в срок на обучение.

В рамките на УНСС, учебната дисциплина Икономическа социология е включена в университетския блок като задължителна за студентите от професионално направление „Икономика“, а учебната дисциплина Социология – в професионалните направления „Управление и администрация“, „Медии и обществени комуникации“ и „Политически науки“.

Таблица 2. Хронологична снимка на специалностите в катедрата през периода 1969-2015 г.

Години	Наименование на специалността/ите
1969-1970	Профил „Социология“ към специалност „Политическа икономика“
1990-1991	Създаване на специалност „Икономическа социология“ – с решение на Академичния съвет от 27.04.1990 г., спонсорирана от ДФ „Георесурс“, съгласно договор за спонсорство от 20.05.1990 г.
1997 г. до сега	Специалността е преименувана в „Социология“ – с решение на АС от 23.07.1997 г. и в съответствие с ПМС №86 от 12.03.1997 г. и ПМС №124 от 24.06.2002 г.
1997-2002	С решение на АС от 1998 г. се създава втора специалност „Икономика“ със специализация по „Икономическа социология“ в ПН 3.8. Икономика.
2004-2006	От 2004-2005 г. преименуваната катедра „Икономическа социология и психология“ приема да обучава студенти в две специалности – „Социология“ и „Икономика“ с 2 специализации – „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“.
2006-2009	С решение на АС от 2006 г. двете специализации прерастват в две специалности – „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“. Катедрата обучава студенти в двете професионални направления, но вече в три специалности – „Социология“, „Икономическа социология“ и „Икономическа психология“.
2009-2012	С решение на АС от 2009 г. специалност „Икономическа психология“ е закрита. С решение на АС от 2012 г. специалност „Икономическа социология“ е преименувана на „Икономическа социология и психология“.
От 2012 г. до сега	Две специалности – 1. „Социология“ и 2. „Икономическа социология и психология“ .

Сравнителната перспектива на катедрата и на специалността

Развитието на академичната социология се характеризира с децентрализация на институционално равнище и с ориентация към изискванията на пазара на труда. След 1989 г. **децентрализацията на институционално равнище** се свързва със създаването или преобразуването на катедри и специалности в различни академични центрове на страната, а на парадигмално – с различната теоретична и практическа насоченост

на обучението на студенти, по-тясно или по-ограничено обвързани с потребностите на социалната практика и пазара на труда.

Към учебната 2015-2016 г. функциониращите социологически специалности, в които се обучават студенти, са позиционирани в следните пет университета – УНСС, СУ „Св. Климент Охридски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, ПУ „Паисий Хилендарски“ и Нов български университет. В приложената таблица 3 е проследена институционалната история на катедрите в тях.

Таблица 3. Профил на катедрите и специалностите по социология в България

Категори	Година на създаване	Факултети	Специалности	ОКС "бакалавър"	ОКС "магистър"	ОНС "доктор"
1. "Икономическа социология" – УНСС, София	1975 г.	Общикономически факултет	Профил "Социология" към спец. "Политическа икономика"; Специалности: 1. "Социология"; 2. "Икономическа социология и психология"	1. 50 студенти; 2. 40 студенти	15-20 студенти	26 докторанти (19 защитили, 7 в срок на обучение)
2. "Социология" – СУ "Климент Охридски", София	1976 г.	Философски факултет	Профил "Социология" към спец. "Философия"; Специалности: 1. "Социология"	60 студенти	30 студенти	31 (3 докторанти защитили)
3. "Социология" – ЮЗУ "Неофит Рилски", Благоевград	1995 г.	Философски факултет	1. "Социология"	55 редовно, 25 задочно – 80 студента	10-15 студенти	27 докторанти (20 защитили, 7 в срок на обучение)
4. "Социология" – Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"; През 2009 г. е разделена на 2 катедри: 1. "Критическа и приложна социология" (от 2013 г. – "Социология и науки за човека") и 2. "Институционална и приложна социология".	2005 г.	Философско-исторически факултет	Модул "Социология" към специалност "Етнология"; Специалности: 1. "Социология и науки за човека"; 2. "Социология на правото, икономиката и иновациите"	1. 35 студенти; 2. 50 студенти	10 студенти	22 докторанти (6 са защитили, 16 в срок на обучение)
5. Департамент "Философия и социология" – Нов български университет, София	2005 г.	Департамент "Философия и социология"	1. "Социология"	До 20 студенти		

В СУ „Св. Климент Охридски“ специализация „Социология“ се създава към специалност „Философия“ на едноименната катедра. В този профил в 3-и и 4-и курс специализират студенти от специалност „Философия“. През 1976 г. е създадена катедра „Социология“ и специалност „Социология“, а през учебната 1976-1977 г. е приет първият випуск студенти на специалността. Наименованието на специалността не е променяно през годините. Средногодишният прием на студенти е около 60 души в бакалавърска и около 30 студенти в магистърска степен. Катедрата обучава 31 докторанти, от които 3 защитили. В рамките на университета още в 10 специалности от 6 факултета се четат различни социологически дисциплини като Увод в социологията, Обща социология, Социология, Социология на труда, Социология на социалните общности, Introduction to Sociology – на английски език.

Близко 20 години по-късно, през 1994-1995 г., в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, се създава катедра „Социология“ и специалност „Социология“³. В началото специалността функционира в структурата на Философския факултет и е организирана в катедра „Социология и политология“. От учебната 1998-1999 г. е обособена в самостоятелна катедра „Социология“ и позиционирана в Правно-историческия факултет, а към 2015 г. е отново във Философския факултет. През учебната 2015-2016 г. студенти от 7 специалности слушат лекции и имат упражнения по социологически дисциплини като История на социологията, Обща социология, Въведение в социологията, Социология на религиите, Социология на половете, Етносоциология и др. Средногодишният прием на студенти в бакалавърска степен е 70-80, а в магистърска степен – 10-15. Катедрата има 27 докторанти, от които 20 са защитили и 7 са в срок на обучение.

³ Създатели са проф. Георги Димитров, проф. Пенка Боджчиева и доц. Татяна Коцева.

Обучението по социология в ПУ „Паисий Хилендарски“ датира от 1993 г. Специалност „Социология“ е създадена през 1995 г. в сектора по „Етнология“ в рамките на Филологическия факултет⁴, а от 2004 г. обучението по социология се провежда в рамките на Философско-историческия факултет. През 2005 г. е създадена катедра „Социология“. През 2009 г. катедрата се разделя на две катедри: „Критическа и приложна социология“ и „Институционална и приложна социология“. През 2013 г. катедра „Критическа и приложна социология“ се преименува на „Социология и науки за човека“ и обучава студенти в специалност „Социология и науки за човека“, магистърска програма „Социоанализа и междучовешки отношения“ и докторска програма по „Социология“ (профил Социология и науки за човека). Годишният прием на студенти в бакалавърска степен е 35 души.

Катедра „Институционална и приложна социология“ обучава студенти в специалност „Социология на правото, икономиката и иновациите“. Одобреният годишен прием е 50 студенти в ОКС „бакалавър“. В двете специалности средногодишно се приемат 10-15 студенти в магистърска степен, а докторантите са общо 22, от които 6 са защитили и 16 са в срок на обучение. В други специалности на Пловдивския университет се четат допълнително няколко социологически дисциплини като Обща социология и Педагогическа социология в Педагогическия факултет (за психолози и социални педагози) и Икономическа социология – в Икономическия факултет.

Департаментът по „Философия и социология“ на Нов български университет е създаден през 2005 г. До 2008 г. в рамките на програма „Философия“ съществува модул „Социология“, който обхваща бакалавърското ниво – трета и четвърта учеб-

⁴ Основатели са Деян Деянов, Кольо Коев, Андрей Бунджулов, Светлана Събева, Нина Николова с помощта на етнологите около проф. Тодор Иванов Живков.

на година. Първият прием в самостоятелна бакалавърска програма (специалност) „Социология“ е осъществен през 2009 г. Оттогава до днес името на програмата не е променяно. Средногодишният прием е около 20 студенти в бакалавърска степен и около 10 в магистърска. Курсът по Обща социология се чете пред около 30 бакалавърски програми на Нов български университет.

В сравнителна перспектива доминиращо значение за институционализацията на академичната социология у нас, както и за създаване на традиции в социологическата наука, емпиричните социологически изследвания и социологическото образование има Институтът по социология при БАН (сега ИИОЗ), а в обучението на студенти и във възпроизводството на социолози за социалната практика – СУ и УНСС.

В развитието на академичната социология принос имат и петте катедри, всяка от които разработва бакалавърски, магистърски и докторски програми, отчитайки спецификата на университета си; възможностите за реализация на дипломираните социолози, за трудова мобилност и адаптация към динамичната бизнес среда у нас, в т.ч. и за възможностите на една част от дипломираните магистри да продължат обучението си в ОНС „доктор“.

Спецификите в развитието на специалностите в различните университети се откриват в съдържанието на учебните планове и учебните програми, принципите на тяхното изграждане и заложените основни цели и обществена мисия на всяка специалност. Например, в образователните учебни планове и програми по социология в **УНСС** основните принципи са постигане на балансираност между социологическата и икономическата теория и емпиричното социално изследване; изучаване на взаимовръзките и взаимозависимостите между икономиката и обществото; обществото, бизнеса и

управлението; икономиката, обществото, медиите и масовите комуникации. В **Благовещрагския университет** насочеността е към гражданското общество, религиите, семейството, емпиричните социални изследвания, управлението на проекти. В двете катедри на **Пловдивския университет** образователните програми по социология са обвързани с изследователската програма на Института за критически и социални изследвания (Център към Пловдивския университет), което позволява да залегнат принципи за преодоляване на каноничните граници между социологията и другите социални и хуманитарни науки, за постигане на баланс между фундаментална теория и емпиричното изследване, обвързване на академизма с участието в критическата публичност, интензивни международни контакти.

Средногодишният прием на социолози в петте университета в страната е между 300-350 студенти в бакалавърска степен и 70-80 студенти в магистърска степен. В тези катедри се обучават над 100 докторанти, от които в УНСС – 26 (защитили 20, останалите са в срок на обучение); в СУ – 31 докторанти (само 3 защитили); в ЮЗУ – 27 докторанти (20 защитили и 7 в срок на обучение), в Пловдивските катедри – 22 докторанти (6 защитили и 16 в срок на обучение). Данните показват, че водещи по отношение на докторантурите са катедрите в ЮЗУ и УНСС.

Приноси за развитието на социологическото образование в България имат и **други университети и катедри**, въпреки че в тях няма разкрити специалности по социология. В различни факултети и специалности се четат специализирани социологически дисциплини, като Социология на социалните дейности, Социология на инвалидността, Социална политика, Социология на застраховането, Икономическа социология, Социология на труда, Индустриална социология, Аграрна социология,

Социология на предприемачеството, Социология на здравето и медицината, Социална психология, Социология на девиянтното поведение, Социология на престъпността, Педагогическа социология, Социология на образованието и пр., които също допринасят за формирането и поддържането на социологическа култура на студентите. Такива са катедрите: „Политология и социология“ във Великотърновския университет; „История, философия и социология“ в Стопанската академия „Д. А. Ценов“, гр. Свищов; „Социални и хуманитарни науки“ в Икономическия университет – Варна; „Социални дейности“ в Тракийския университет, Ст. Загора; „Социални дейности“ в Русенския университет „Ангел Кънчев“; „Социална педагогика“, „Мегиосоциални науки“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“; „Социална работа“ в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“; Център по хуманитарни науки в Бургаския свободен университет и др.

2. ЧЕТИРИ ПОКОЛЕНИЯ СОЦИОЛОЗИ И ИКОНОМИСТИ – приемственост и традиции в обучаването на студенти по социология в УНСС

Рожденият ген на катедрата направи възможна срещата (реална и символична) на **четири поколения** социолози и икономисти в УНСС, без чийто интелектуален, организационен и управленски капацитет това не би могло да се случи. В социалното време (и историческото, и биографичното) тези 4 поколения, които в настоящия момент работят в катедра „Икономическа социология“, са следните: първото – **основателите** (р. 1925-1944 г.); второто – **приемниците** (р. 1945-1964 г.); третото – **генераторите** (р. 1965-1980 г.) и четвъртото – **надеждите** (р. 1981-2000 г.)⁵.

⁵ Класификацията на поколенията в труда е разработена от доц. д-р М. Стоянова.

ОСНОВАТЕЛИТЕ (създателите от XX в.)

Това е поколението, чиито представители в областта на висшето образование **реализират държавната политика** за ускорено развитие на социологическите изследвания и за институционализирането на социологическата наука в България. Те имат реален принос в създаването на Института по социология при БАН (1968 г.), профила по „Социология“ във ВИИ „К. Маркс“ (1969 г.) и СУ „Климент Охридски“ (1969 г.) и съответно катедрите – „Икономическа социология“ във ВИИ „К. Маркс“ (1975 г.) и „Социология“ в СУ (1976 г.), създаването на секция „Социология на труда“ в Института по труда, на списание „Социологически проблеми“ и „Социологически преглед“ и с основание са номинирани като **основатели** на катедрата и на специалността. Това са акад. Жак Натан, проф. Кирил Григоров, проф. Живко Ошавков, проф. Ташо Пачев, проф. Благой Колев.

Акад. Жак Натан е ръководителят на катедра „Политическа икономия“, в която се създава профил „Социология“ и в продължение на 20 г. се обучават студенти от 3-и и 4-и курс на специалност „Политическа икономия“. Акад. Жак Натан е учен с широк поглед върху стопанската история на България, върху непосредствено протичащите процеси в нашето общество, както и върху науките, които го изучават. Без неговата помощ, без контактите, които той осигурява с проф. Ж. Ошавков, **началото на обучението** по социология в университета не би могло да се случи.

Проф. д-р Кирил Григоров е преподавател от катедра „Политическа икономия“, по-късно ръководител на катедра „История на икономическите теории“. Запознат твърде добре с творчеството на класиците на социологията – О. Конт, Х. Спенсър, Е. Дюркем, М. Вебер, К. Маркс, както и на съвременни автори, той взема участие в Шестия световен конгрес по со-

циология (гр. Еврион – Франция през м. септември 1966 г.) и изнася доклад на тема „Съвременната социология и марксистската политическа икономия“. В този доклад развива оригинални идеи за **социологизирането на политическата икономия и за икономизирането на социологията**. Специално внимание отделя на икономическата социология и дава собствено определение на нейния предмет. **Тази статия става основополагаща за обучението на студенти и млади преподаватели.**

Проф. г-р Живко Ошавков е първият директор на Института по социология при БАН, с голям принос за кадровото осигуряване и институционализацията на катедра „Икономическа социология“. След запознаване с публикациите по обществените фондове за лично потребление на проф. Ташо Пачев (тогава доцент в катедра „Политическа икономия“), проф. Ошавков подкрепя включването му в социологическата общност и изпращането му на 6-месечна специализация по социология в бившия СССР. Нещо повече, проф. Ж. Ошавков участва в **първото заседание** на новосъздадената катедра „Икономическа социология“ с конкретни идеи за нейното **конституиране и предстоящо развитие.**

Ако проф. Ошавков е **първият съзидател от Института по социология**, който по това време отдава интелектуална енергия за **раждането** на катедрата, то следващите, които безрезервно помагат за нейното **„прохождане“ и израстване**, са член кор. проф. д.с.н. Стоян Михайлов, проф. г-р Захари Стайков, проф. г-р Минчо Драганов, проф. г-р Минчо Семов (от СУ).

Проф. д.и.к.н. Ташо Пачев е първият ръководител на катедра „Икономическа социология“ (1975-1990 г.). Тази отговорна мисия той изпълнява 22 години, от които 7 години като ръководител на секция по социология в катедра „Политическа икономия“ и 15 години като ръководител на катедра „Икономическа социология“. Под негово ръ-

ководство се формира първият преподавателски състав предимно от асистенти – Благой Колев, Анна Пенева, Петко Ценов, Христо Стоянов, Дмитрий Варзоновцев и редовния докторант Валентин Вълов, а след 1980 г. – и доц. г-р Кольо Рамчев. Научни секретари на катедрата последователно са – Благой Колев, Петко Ценов, Дмитрий Варзоновцев и Кольо Рамчев.

Приносите на проф. Пачев се свързват не само със създаването на катедрата, но и с промяна на наименованието и структурата, поради конюнктурни причини – от „Икономическа социология“ (1975-1984 г.) на „Социология и педагогика“ (1984-1986 г.); не само с преподаването на учебната дисциплина „Икономическа социология“ в ОИФ, но и с превръщането ѝ в задължителна за всички специалности от учебната 1974-1975 г.; не само с обучението на студенти в профил „Социология“, но и със създаването на специалност „Икономическа социология“ през учебната 1990-1991 г. – спонсорирана съгласно Договор за сътрудничество между УНСС и ДФ „Георесурс“. Това е стратегическа цел в управленската визия на проф. Пачев и тя е достигната след 20 години упорита работа.

Проф. г-р Благой Колев е вторият ръководител на катедра „Икономическа социология“ (1990-1991 г.) и (1995-2011 г.) в продължение на 17 г. Важно е да се отбележи, че проф. Колев е първият асистент и първият научен секретар на катедрата, вторият професор на катедрата от основния ѝ състав, председател на Общото събрание на УНСС в два последователни мандата (2003-2011), носител на почетния знак на университета „за значим принос в развитието на университета и по повод на неговата 60-годишнина“, омбудсман и в момента почетен професор на УНСС.

Основните приноси на проф. Колев се свързват със запазване и разширяване на катедрата, два пъти смяна на името, структурата и съдържанието поради кон-

кретната конюнктура в УНСС – от Департамент по „Социология и политически науки“ (1986-1991 г.) тя се преименува в „Икономическа социология“ (1995-2004 г.); а през 2005 г. в „Икономическа социология и психология“ (2004-2011 г.); увеличаване броя на специалностите – от една на две – променя се наименованието на специалността, от „Икономическа социология“ на **„Социология“** в съответствие с единните държавни изисквания през 1997 г. и паралелно се създава **нова специалност „Икономика“**, първоначално с една, а от 2005 г. с **две специализации** – по „Икономическа социология“ и по „Икономическа психология“. Катедрата е единствената в ОИФ, която обучава студенти в две професионални направления (ПН) – 3.1. Социология, антропология и науки за културата (специалност „Социология“) и 3.8. Икономика (специалност „Икономическа социология“); конституира преподавателски състав, адекватен на обучението на студентите от двете ПН, чрез: **първо**, ускорено **възпроизводство на основния състав** на катедрата (в продължение на 8 години са произведени 2-ма доктори, 3-ма доценти, 2-ма големи доктори, 3-ма професори); **второ**, чрез **назначаване на щат на нови преподаватели** по научната специалност „Социология“ (3-ма професори, 5-ма доценти и 2-ма асистенти) и **трето**, чрез **осигуряване на преподавателска мобилност – вътрешна** за ПН 3.8. (ежегодно на 5-10 преподаватели от други катедри на УНСС) и предимно **външна** за ПН 3.1. (прибличане на над 30 преподаватели на хонорар от различни институции, 15 от които от ИС при БАН); разработване на нова учебна документация за двете специалности и специализациите за ОКС „бакалавър“, ОКС „магистър“ и ОНС „доктор“; получаване на високи оценки от НАОА за двете ПН и получаване на права за обучение на студенти в трите степени на висшето образование.

Доц. г-р Кольо Рамчев е третият ръководител на катедрата (1991-1995 г.),

наричана тогава Департамент по „Социология и политически науки“, с две секции – секция „Социология“ с ръководител доц. г-р Благой Колев и секция „Политология“ с ръководител доц. г-р Георги Янков.

Приносите на доц. Рамчев се свързват с 13-годишното му участие в управлението на катедрата, от които 9 години като научен секретар и 4 години като неин ръководител; допринесъл е за оцеляването на катедрата и за запазване на преподавателския ѝ състав през критичния период на действие на „закона Панев“; той е създател и директор на Лабораторията за социологически изследвания към катедрата (от 1987-1992 г.).

За институционализирането на катедра „Икономическа социология“ и на специалностите допринасят още следните преподаватели – проф. д.и.к.н. Иванка Съйкова, проф. д-р Кръстьо Петков и доц. г-р Саша Тодорова, наградени с плакет и почетна грамота в чест на юбилея. Номинирани с поименна грамота за принос в развитието на катедрата са чл.кор. проф. д-р Стоян Михайлов; чл.-кор. проф. д-р Атанас Атанасов; проф. д-р Георги Янков; проф. д.и.к.н. Атанас Казаков; проф. д-р Ивайло Кусев; доц. г-р Марчо Марков; доц. г-р Иван Чалъков; доц. г-р Стоян Влашков; проф. г-р Лучиян Милков; доц. г-р Люба Михалкова; гл.ас. г-р Валентин Вълов и др. Номинирани с грамота за заслуги към катедрата – доц. г-р Мария Серафимова; доц. г-р Здравка Тонева; проф. д.и.к.н. Мария Сотирова; доц. г-р Блага Благоева; доц. г-р Христина Дончева; гл.ас. г-р Радка Ценова; гл.ас. г-р Ивета Якова; 19 студенти от Клуба на младия социолог от УНСС и ЮЗУ „Неофит Рилски“; докторантите и преподавателите на катедра „Икономическа социология“; Йорданка Кателиева – административният секретар на катедрата, Живка Будинова – инспектор в ОКС „бакалавър“, Мариана Димитрова – инспектор в ОКС „магистър“ и др. Ръководството на катедрата изпрати благодарствени писма до наследниците на

незабравимите – проф. д.и.к.н. Ташо Пачев, проф. дсн Минко Минков; проф. д-р Чавдар Кюранов; проф. дсн Веска Кожухарова; проф. дсн Борис Ставров, извънреден доц. д-р Дочо Лазаров, ас. Анелия Стоичкова.

Ректорът на УНСС – проф. д.и.к.н. Стати Статев, възпитаник на катедрата, е удостоен със званието „почетен член“ на катедра „Икономическа социология“.

Приемниците

Второто поколение или продължителите на поставеното начало. Тяхната основна мисия е свързана със съхраняване на катедрата и специалностите, запазване на традицията за задължително изучаване на социология в университета и създаване на високо образовани нейни възпитаници, които с придобитите академични знания и умения да допринасят за създаване на добавена стойност за обществото ни. Това е поколението, което с интелектуалния си капацитет участва най-активно в извършване на трансформациите в УНСС, във ОИФ и в катедрата. То влага неизмерима интелектуална енергия за: подготовка на съвременна учебна документация за обучителния процес; написване на необходимите монографии, учебници и учебни помагала, статии и студии за студентите и докторантите; за правене на перманентни преценки на миналото и настоящето в образованието и в различни сфери на обществен живот и очертаване контурите на близкото и по-далечно бъдеще на образователната и изследователската дейност на катедрата, факултета и университета.

Кои са представителите на второто поколение в катедрата?

Доц. д-р Андрей Нончев – четвъртият и настоящ ръководител на катедра „Икономическа социология“ (от 2011 г.) – вече 5 години ръководи катедрата, 4 години научен секретар; член на ОИФ, член на АС на УНСС.

Приносител на доц. Нончев се свързват с това, че приема направеното и завеща-

ното от **основателите** със съзнанието за съхраняване и продължаване на традициите; въвежда нов стил на управление – чрез ценности и доверие; разширява контактите на катедрата чрез социалните мрежи в страната и света; акцентира върху академичното израстване на преподавателите; разширява докторантурата, мотивира и подкрепя докторантите и научните им ръководители за успешна защита; разширява мащабите на извънаудиторната работа със студентите и докторантите чрез Лабораторията за социологически изследвания, Клуба на социолога и Алулни клуб „Социология, икономика, психология в УНСС“.

Доц. д-р Мария Стоянова – зам. декан по НИД на ОИФ, член на ФС на ОИФ, председател на Атестационната комисия на ОИФ, член на Програмния съвет на УНСС, член на Акредитационния съвет на УНСС; 13 години научен секретар на катедрата (1999-2011), инициатор и един от създателите на Клуба на младия социолог (1999 г.) и отговорник за работата със студентите; инициатор и един от създателите на Второто в историята на университета студентско дружество на доброволците в/от УНСС – 2013 г. (първото е създадено по време на Свободния университет 1920-1940 г.); инициатор, съучредител и председател на Алулни клуб „Социология, икономика, психология в УНСС“ (2015 г.), член на редколегията на списание „Социология и икономика“.

Доц. д-р Вяра Стоилова – 4 години научен секретар на катедрата; член на ФС на ОИФ, член на редколегията на Научни трудове в УНСС.

Гл.ас. д-р Александър Стоянов.

Проф. д.с.н. Елка Тодорова – член на ФС на ОИФ

Проф. д.с.н. Теменуза Ракаджийска – директор на Лабораторията за социологически изследвания на катедрата, член на ФС на ОИФ.

Проф. д.с.н. Георги Найденов – член на ФС на ОИФ.

Доц. г-р Донка Никова – научен секретар (2012 – 2013 г.),

Доц. г-р Андрей Бунджулов.

Други преподаватели от Второто поколение, които през определен период от време са работили на щат в катедрата, са чл. кор. проф. г.с.н. Димитър Димитров, проф. г-р Симеон Желев, проф. г.с.н. Михаил Мирчев, гл.ас. г-р Валентин Вълков, извънреден доц. г-р Дочо Лазаров.

Представители на Второто поколение, които са работили и работят в момента в катедрата **на хонорар**, са проф. г.с.н. Светлана Съикова, доц. г-р Максим Молхов, доц. г.с.н. Емилия Ченгелова, гл.ас. г-р Галина Колева, проф. г.с.н. Начко Радев, проф. г-р Ставри Фердов, проф. г.с.н. Духомир Минев, доц. г-р Мария Желязкова; проф. г.с.н. Добринка Пейчева; проф.г.с.н. Валентина Миленкова; доц. г-р Лилия Димова и др.

Преподаватели в УНСС – възпитаници на катедрата, които през годините щедро са подкрепяли и подкрепят развитието на професионалните направления, израстването на академичния състав и успешното обучение и дипломиране на студентите, са: Ректорът на УНСС – проф. д.и.к.н Стати Статев; доц. г-р Лилия Йотова (настоящ Декан на ОИФ); доц. г-р Марчо Марков (Декан на ОИФ през периода 2007 – 2009 г.); проф. д.и.к.н. Атанас Казаков (Декан на ОИФ през периода 2009 – 2011 г.), както и редица други преподаватели от други факултети на УНСС.

Генераторите

Третото поколение в катедрата – това са преносителите на междупоколенческата памет, на знанията, уменията и опита на първото и на второто поколение. Неговите представители непрекъснато търсят и акумулират иновативни знания; реактивно ги анализират и споделят с околните, препредават ги в аудиторията, в научните форуми, правят ги достъпни за използване в реалната изследователска и управленска практика. Това е поколение с

висок интелектуален капацитет, отворено за дискусии и за приемане на чуждо мнение и опит, за критично оценяване на различното и за практично използване единствено на полезното и необходимото. **Това поколение вярва в знанията, уменията и способностите си и лесно ги препредава.** То е високо информирано поколение, притежава дигитални знания и умения, неговите представители се себепредават за бързо транслиране, адаптиране и реализиране на новостите в науката и практиката и за постигане на желаните цели.

Представителите на третото поколение в катедрата са: гл.ас. г-р Михаела Мишева; гл.ас. г-р Георги Петрунов и гл.ас. г-р Катя Михайлова.

Нагеджите

Най-важно за **четвъртото поколение** е да се труди, да произвежда, да сътворява нещо. Представителите му приемат на доверие създаденото от предходните поколения, но са склонни да търсят собствена ниша за изява и резултатност, самостоятелен път за решаване на всяка задача. Те разчитат, че трудовият им живот тепърва престои да се случва и непрекъснато **търсят нови възможности за собствената си реализация.** Склонни са да инвестират труда и знанията си навсякъде, където е възможно – и в науката, и в практиката – „*каквото и да се случва*“. Способни са да генерират идеи, да откриват новост, да създават образци на поведение и да предизвикват околните да ги следват. Това е иновативно и градивно поколение. Неговите представители търсят и създават нови изследователски полета в социологическата наука, в т.ч. в икономическата социология. Затова представителите на това поколение и на поколението на **ГЕНЕРАТОРИТЕ** са гарант за близкото и по-далечно бъдеще на катедрата.

Представителите на четвъртото поколение в катедрата са: ас. г-р Тодорка

Кинева и докторантите: защитилите – г-р Габриела Йорданова; г-р Мариета Христова; г-р Велина Балканска; г-р Йоан Христоф и предстои да защитават докторантите – Силвия Дацин, Георги Кроснаров, Гергана Костадинова, Александър Панайотов, Манол Кръстев, Андрей Лалов и Димитър Сивков.

Представители на третото и четвъртото поколение, които през учебната 2015-2016 г. работят на **хонорар** в катедрата, са: зл.ас. г-р Екатерина Маркова; ас. г-р Драгомир Драганов; г-р Мариета Христова; г-р Йоан Христоф; г-р Велина Балканска.

На рождения ден на катедрата тези четири поколения – основателите, приемниците, генераторите и надеждите, представят своите успехи. Синергичните ефекти от техния съвместен труд са високо оценени от НАОА – през 2014 и 2015 г. Акредитационният съвет на НАОА присъди програмна акредитация на двете професионални направления за трите квалификационни степени със срок на валидност 6 години (съответно до 2019 и 2020 г.).

През 40-годишния период в двете специалности на ОКС „бакалавър“ са обучавани общо 3 037 студенти, от които са дипломирани 2 675 (до 2013 г.). В ОКС „магистър“ са приети 62 студенти (от 2005-2016), а са дипломирани 47 от тях. Общият брой на докторантите на катедрата е 26, от които защитилите са 20.

Само през двата акредитирани периода – 2002-2007 и 2007-2013 г., НИД и публикационната активност на преподавателите се изразява в следното: 52 монографии, 20 учебника, 253 статии и студии, 198 изнесени доклада на научни конференции; публикуване на два тома Научни трудове, посветени на 40-годишния юбилей, един брой списание „Алтернативи“, 2003, бр. 1-2, посветен на 30-годишния юбилей, три сборника от научни конференции на катедрата, а четвъртият (от настоящата конференция) предстои да се публикува през 2016 г., три сборника със студентски разработки

от научни форуми (съвместно с катедра „Социология“ в Югозападния университет); шест статии, посветени на създаването и развитието на катедрата, специалностите и преподавателския състав, и т.н.

В катедрата функционират три структури за извънаудиторна работа на преподавателите, докторантите и студентите – Лаборатория за социологически изследвания (1987 г.), Клуб на младия социолог (1999 г.) и Алумни клуб „Социология, икономика и психология в УНСС“ (2015 г.).

Вместо заключение

Равносметката на десетилетния труд на преподавателския състав на катедра „Икономическа социология“ разкрива/показва, че академичната социология в УНСС заема авторитетно място в институционалната и парадигмалната структура на социологическото познание у нас. Вече 40 години катедра „Икономическа социология“ дава образование, знания, ценности и опит на стотици студенти и докторанти и създава мостове за интегриране интелектуалната мощ на социологическата и икономическата общност в България. Приемствеността между поколенията социолози от различни институции определя перспективата – заедно да **споделяме отговорностите пред обществото**, заедно да преодоляваме границата на различията ни с другите народи от Балканите, Европа и света, заедно да изграждаме четирите стълба на образованието – „да се научим да знаем“, „да се научим да действваме“, „да се научим да живеем заедно“, „да се научим да бъдем себе си“ (Жак Делор).

Цитирани източници:

Колев, Б., 2006. 30 години катедра „Икономическа социология“. В: Евроинтеграцията – предизвикателства пред социолозите от Балканските страни, София, с. 45-46.

(Kolev, B., 2006. 30 godini katedra „Ikonicheska sotsiologia“. V: Evrointegratsiata – predizvikatelstva pred sotsioloziite ot Balkanskite strani, Sofia, s. 45-46)

Серафимова, М., 2014. Различни, но сравними. В: Градът и селото — предизвикателствата на 21 век, С.

(Serafimova, M., 2014. Razlichni, no sravnimi. V: Gradat i seloto – predizvikatelstvata na 21 vek, S.)

Стоянова, М., 2003. Профил на специалност „Социология“ и на катедра „Икономическа социология“ в УНСС, сп. Алтернативи, бр. 1-2, с. 19-23.

(Stoyanova, M., 2003. Profil na spetsialnost „Sotsiologia“ i na katedra „Ikonicheska sotsiologia“ v UNSS, sp. Alternativi, br. 1-2, s. 19-23)

Стоянова, М., 2005. Социологическото образование в икономическите университети в България – необходимост и реалност, сп. *Икономически алтернативи*, бр. 2, с. 83-102.

(Stoyanova, M., 2005. Sotsiologicheskoto obrazovanie v ikonomicheskite universiteti v Bulgaria – neobhodimost i realnost, sp. *Ikonicheski alternativi*, br. 2, s. 83-102)

Стоянова, М., 2006. Настоящето: 30 години катедра „Икономическа социология“ – хронологична снимка на катедрата, академичния състав и специалността. В: Евроинтеграцията – предизвикателства пред социолозите от Балканските страни, С., с. 18-45.

(Stoyanova, M., 2006. Nastoyashteto: 30 godini katedra „Ikonicheska sotsiologia“ – hronologichna ramka na katedrata, akademichnia sastav i spetsialnostta. V: Evrointegratsiata – predizvikatelstva pred sotsioloziite ot Balkanskite strani, S., s. 18-45)

Пачев, Т., 2005. Социологическото обучение в УНСС. Научни трудове на УНСС, 2005, с. 134 -143.

(Pachev, T. 2005. Sotsiologicheskoto obuchenie v UNSS. Nauchni trudove na UNSS, 2005, s. 134-143)

Пачев, Т., 2006. История на катедра „Икономическа социология“. В: Евроинтеграцията – | предизвикателства пред социолозите от Балканските страни, С, с. 14-18.

(Pachev, T. 2006. Istoria na katedra „Ikonicheska sotsiologia“. V: Evrointegratsiata – predizvikatelstva pred sotsioloziite ot Balkanskite strani, S., s. 14-18)